

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 3-son

VOLUME 6 / ISSUE 3 / 2026
ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.63](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.63)

ISSN 2181-2179
DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ)

**MUASSIS:
TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI**

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Ushbu jurnal O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Yarmolik, E. Mustafayev, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, K. Abduvaliyeva,
E. Sharipov, X. Yuldasheva, Y. Mahmudov

Musahhih:
R. Yunusova
Texnik muharrir:
U. Sapayev
Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.
Faks: (0371) 233-37-48.
Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz
E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 24-sentabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 18.
Adadi: 100. Buyurtma: № 99.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Q. Abdurasulova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

Y. Kolenko – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘ining birinchi o‘rinbosari

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

D. Bazarova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

MAS’UL MUHARRIR

Sh. Xaydarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi mudiri o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

M. Rustambayev – O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

A. Otajonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

O. Mahkamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi dotsent v.b., yuridik fanlar doktori

N. Salayev – O‘zbekiston Respublikasi Odil sudlov akademiyasi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

S. Niyozova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

V. Davlyatov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi huzuridagi Parlament tadqiqotlari instituti direktorining o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

A. Baratov – Toshkent davlat yuridik universiteti Kriminalistika va sud ekspertizasi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar nomzodi

D. Musayev – Bojxona institutining Umumhuquqiy fanlar kafedrasini boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

I. Nikonov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi boshqarma boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

N. Hojiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘quv-uslubiy boshqarma (Registrator ofisi) boshlig‘i

P. Xojabekov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar nomzodi

D. Nurumov – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho‘basi professori, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ:
ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Научно-практический журнал «Криминология и уголовное правосудие» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 18 марта 2021 года с удостоверением № 1160.

Журнал создан при сотрудничестве с Правоохранительной академией Республики Узбекистан.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Э. Мустафаев, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, К. Абдувалиева,
Э. Шарипов, Х. Юлдашева, Й. Махмудов

Корректор:

Р. Юнусова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.

Тел.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Факс: (0371) 233-37-48.

Веб-сайт: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1386.

Издательская лицензия от

29.11.2023, № 174625.

Журнал передан в типографию
24.09.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 18. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 99.

Лицензия типографии от

№ 174626, 29.11.2023.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

К. Абдурашулова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Е. Коленко – первый заместитель начальника Правоохранительной академии Республики Узбекистан

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Д. Базарова – профессор сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Ш. Хайдаров – заместитель заведующего сектором уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

М. Рустамбаев – начальник Университета общественной безопасности Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Отажонов – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

О. Махкамов – и. о. доцента сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Салаев – проректор Академии правосудия Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Ниёзова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

В. Давлятов – заместитель директора Института парламентских исследований при Законодательной палате Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Баратов – заведующий сектором криминалистики и судебной экспертизы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Мусаев – начальник кафедры общеправовых дисциплин Таможенного института, доктор философии по юридическим наукам, доцент

И. Никонов – начальник управления Администрации Президента Республики Узбекистан, доктор философии по юридическим наукам

Н. Хожиев – начальник учебно-методического управления Ташкентского государственного юридического университета

П. Хожобеков – старший преподаватель сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Нурумов – профессор сектора судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

**FOUNDER:
TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

The scientific-practical journal "Criminology and Criminal Justice" was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on March 18, 2021, with certificate No. 1160.

This journal was founded in cooperation with the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Yarmolik, E. Mustafaev, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, K. Abduvaliyeva,
E. Sharipov, Kh. Yuldasheva, Y. Makhmudov

Proofreader:
R. Yunusova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.

Phone: (0371) 233-66-36,
233-41-09.

Fax: (0371) 233-37-48.

Website: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Subscription index: 1386.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.09.2026.

Paper size: A4. Cond.p.f: 18.

Units: 100. Order: № 99.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Q. Abdurasulova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Y. Kolenko – First Deputy Head of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

D. Bazarova – Professor of the Department of Criminal Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

EXECUTIVE EDITOR

Sh. Khaydarov – Deputy Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

M. Rustambayev – Head of the University of Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Otajonov – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

O. Mahkamov – Acting Associate Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Salaev – Deputy Rector of the Academy of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Niyozova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

V. Davlyatov – Deputy Director of the Institute of Parliamentary Research under the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Baratov – Head of the Department of Criminalistics and Forensic Examination of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Musaev – Head of the Department of General Legal Sciences of the Customs Institute, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

I. Nikonov – Head of a Department of the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

N. Hojiyev – Head of the Educational and Methodological Department (Registrar's Office)

P. Khojabekov – Senior Lecturer of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Nurumov – Professor of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Otajonov Abrorjon Anvarovich

JINOYATGA PROVOKATSIYA QILISH INSTITUTINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI
TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI11

Primov Baxtiyor Olim o'g'li

KRIPTO-AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNING JINOIY-HUQUQIY TARTIBGA
SOLINISHI: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY QONUNCHILIK ISTIQBOLLARI26

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Xikmatov Aziz Bobonarovich

SO'ROQ QILISHNI TASNIFLASHNING NAZARIY VA PROTSESSUAL-HUQUQIY
MASALALARI33

Qaybar Malik Sungatuli

TRANSCHEGARAVIY YO'NALISHLAR SHAROITIDA TRANSPORT JINOYATLARINI
TERGOV QILISHDA HUQUQNI MUHOFAZA QILUVCHI ORGANLARNING O'ZARO
HAMKORLIGI MUAMMOLARI48

Nosirov Amirxon Bahodir o'g'li

AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB SODIR ETILGAN FIRIBGARLIK
JINOYATINI TERGOV QILISHDA TERGOV VA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATINING
O'ZARO HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI58

Hasanov Abdulmannon Mamatmurodovich

JINOYAT PROTSESSIDA SUD MUHOKAMASI BOSQICHIDA JABRLANUVCHI VA
FUQAROVIIY DA'VOGARGA MALAKALI YURIDIK YORDAM KO'RSATISH
KAFOLATLARI69

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

Umarov Rustam Zulfukarovich

"MARKAZIY OSIYO – KOREYA RESPUBLIKASI" FORMATINING XALQARO-HUQUQIY
INSTITUTIONALLASHUVI79

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

Xomidov Shuxrat Gafurjonovich

KORRUPSIYA VA JINOIY DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISH: BOG'LIQLIK VA
FARQLASH MEZONLARI95

Ahmadov Alimardon Ahmadovich

CHEGARALARARO AKTIVLARNI QAYTARISHDA GLOBE TARMOG'INING O'RNI:
INSTITUTSIONAL TUZILISH, HUQUQIY CHEKLOVLAR VA MINTAQAVIY HAMKORLIK 105

**12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMDAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH.
PROBATSIIYA FAOLIYATI**

Abdullayev Akbarjon Azamovich

TOSHKENT SHAHRINING KRIMINOGEN VAZIYATINI MONITORING QILISH BO'YICHA
GEOINFORMATSION XARITASINING DASTURIY TA'MINOTINI YARATISH VA
FAZOVIY-TOPOGRAFIK TAHLIL USULLARI 117

12.00.15 – KRIMINOLOGIYA

Tairova Gulmira Murodjonovna

JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISH TIZIMI VA UNING AYRIM MODELLARI 123

Allambergenov Islambek Sadatdinovich, Ibragimova Gozzal Maratovna

KIBERTAHIDLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASIDA KIBERFIRIBGARLIKKA QARSHI KURASHISH TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH 132

Xursanov Shamsiddin Allamurod o'g'li

KORRUPSIYANING OLDINI OLIISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI 147

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

Отажонов Абдоржон Анварович

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ИНСТИТУТА ПРОВОКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ11

Примов Бахтиёр Олим угли

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ
С КРИПТОАКТИВАМИ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ
НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА26

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Хикматов Азиз Бобонарович

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ КЛАССИФИКАЦИИ
ДОПРОСА33

Кайбар Малик Сунгатулы

ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ТРАНСПОРТНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В УСЛОВИЯХ
ТРАНСГРАНИЧНЫХ МАРШРУТОВ48

Носиров Амирхон Баходир угли

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЛЕДСТВЕННЫХ
ОРГАНОВ И ОРГАНОВ, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНУЮ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ МОШЕННИЧЕСТВА
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ58

Хасанов Абдулманнон Маматмуродович

ГАРАНТИИ ОКАЗАНИЯ КВАЛИФИЦИРОВАННОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ
ПОМОЩИ ПОТЕРПЕВШЕМУ И ГРАЖДАНСКОМУ ИСТЦУ НА СТАДИИ СУДЕБНОГО
РАЗБИРАТЕЛЬСТВА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ69

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

Умаров Рустам Зульфукарович

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВАЯ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ ФОРМАТА
«ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ – РЕСПУБЛИКА КОРЕЯ»79

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

Хомидов Шухрат Гафуржонович

КОРРУПЦИЯ И ЛЕГАЛИЗАЦИЯ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ: ВЗАИМОСВЯЗЬ И
КРИТЕРИИ РАЗГРАНИЧЕНИЯ95

Ахмадов Алимардон Ахмадович

СЕТЬ GLOBE В ТРАНСГРАНИЧНОМ ВОЗВРАТЕ АКТИВОВ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ
УСТРОЙСТВО, ПРАВОВЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ И РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО 105

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Абдуллаев Акбаржон Азамович

РАЗРАБОТКА ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕОИНФОРМАЦИОННОЙ
КАРТЫ МОНИТОРИНГА КРИМИНОГЕННОЙ ОБСТАНОВКИ В ГОРОДЕ ТАШКЕНТЕ И
МЕТОДЫ ПРОСТРАНСТВЕННО-ТОПОГРАФИЧЕСКОГО АНАЛИЗА 117

12.00.15 – КРИМИНОЛОГИЯ

Таирова Гулмира Муроджоновна

СИСТЕМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ И НЕКОТОРЫЕ ЕЁ МОДЕЛИ 123

Алламбергенов Исламбек Садатдинович, Ибрагимова Гоззал Маратовна

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КИБЕРМОШЕННИЧЕСТВУ
В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ КИБЕРУГРОЗ 132

Хурсанов Шамсиддин Алламурад угли

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА
В ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ КОРРУПЦИИ 147

CONTENTS

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

Otajonov Abrorjon Anvarovich

PROSPECTS AND IMPROVEMENT OF THE REGULATION OF THE INSTITUTION
OF CRIME PROVOCATION11

Primov Bakhtiyor Olim ugli

CRIMINAL LAW REGULATION OF CRIMES RELATED TO CRYPTO-ASSETS:
FOREIGN EXPERIENCE AND PROSPECTS OF NATIONAL LEGISLATION26

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

Hikmatov Aziz Bobonarovich

THEORETICAL AND PROCEDURAL-LEGAL ISSUES OF CLASSIFYING INTERROGATION33

Kaybar Malik Sungatuli

PROBLEMS OF INTERACTION BETWEEN LAW ENFORCEMENT AGENCIES
IN INVESTIGATING TRANSPORT CRIMES UNDER TRANSBOUNDARY ROUTE
CONDITIONS48

Nosirov Amirkhon Bahodir ugli

ISSUES OF IMPROVING THE INTERACTION BETWEEN INVESTIGATIVE
AUTHORITIES AND OPERATIONAL-SEARCH ACTIVITIES IN THE INVESTIGATION
OF FRAUD CRIMES COMMITTED USING INFORMATION TECHNOLOGIES58

Khasanov Abdulmannon Mamatmurodovich

GUARANTEES FOR PROVIDING QUALIFIED LEGAL ASSISTANCE TO THE
VICTIM AND CIVIL PLAINTIFF AT THE STAGE OF TRIAL IN CRIMINAL
PROCEEDINGS69

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

Umarov Rustam Zulfukarovich

INTERNATIONAL LEGAL INSTITUTIONALIZATION OF THE “CENTRAL ASIA –
REPUBLIC OF KOREA” FORMAT79

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

Khomidov Shukhrat Gafurjonovich

CORRUPTION AND MONEY LAUNDERING: CORRELATION AND DIFFERENTIATION
CRITERIA95

Ahmadov Alimardon Akhmadovich

THE GLOBE NETWORK IN CROSS-BORDER ASSET RECOVERY: INSTITUTIONAL DESIGN, LEGAL LIMITS AND REGIONAL COOPERATION	105
--	-----

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

Abdullaev Akbarjon Azamovich

DEVELOPMENT OF GEOINFORMATION MAP SOFTWARE FOR MONITORING THE CRIMINOGENIC SITUATION OF TASHKENT CITY AND METHODS OF SPATIAL-TOPOGRAPHIC ANALYSIS	117
---	-----

12.00.15 – CRIMINOLOGY

Tairova Gulmira Murodjonovna

CRIME CONTROL SYSTEM AND ITS CERTAIN MODELS	123
---	-----

Allambergenov Islambek Sadatdinovich, Maratovna Gozzal Ibragimova

IMPROVING THE ANTI-CYBER FRAUD SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN UNDER CONDITIONS OF TRANSFORMATION	132
---	-----

Khursanov Shamsiddin Allamurod ugli

SPECIFIC FEATURES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PREVENTING CORRUPTION	147
--	-----

Kelib tushgan / Получено / Received: 12.08.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 02.09.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.09.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.ccj.63006>

UDC: 343.122:347.965(045)(575.1)

JINOYAT PROTSESSIDA SUD MUHOKAMASI BOSQICHIDA JABRLANUVCHI VA FUQAROVIIY DA'VOGARGA MALAKALI YURIDIK YORDAM KO'RSATISH KAFOLATLARI

Hasanov Abdulmannon Mamatmurodovich,
O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi
mustaqil izlanuvchisi
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2630-3140>
e-mail: abdulmannonkhasanov76@gmail.com

Annotatsiya. Sud muhokamasi bosqichida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogar manfaatlarini himoya qilish amaliyotida ko'pincha protsessual tengsizlik, vakilga kech murojaat qilish va materiallar bilan to'liq tanishish imkonining cheklanishi sababli zaiflashadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi jinoyat protsessida malakali yuridik yordam ko'rsatish kafolatlarining mazmunini aniqlash, sud muhokamasida ularning ishlash mexanizmini ochib berish va huquqlarni himoya qilishdagi bo'shliqlarni ko'rsatishdan iborat. Metodologik asos sifatida normativ-huquqiy tahlil, qiyosiy huquqshunoslik, sud amaliyoti sharhi va tizimli yondashuv qo'llandi. Jinoyat-protsessual normalar, jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogar ishtirokini tartibga soluvchi qoidalar va vakilning huquqiy maqomi mazmunan taqqoslandi. Tahlil sud majlisida himoya huquqi ko'pincha faqat rasmiy xabardor qilish bilan cheklanib qolishini, advokatning faol pozitsiyasi esa nizoli masalalarni aniqlash, dalillarni baholash va fuqaroviy da'vo manfaatlarini asoslashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Shuningdek, protsessual kafolatlar bir xil darajada ishlamasligi, ayniqsa, bayonnomaga e'tiroz bildirish, iltimosnoma kiritish va sud harakatlariga munosabat bildirishda tafovutlar borligi aniqlandi. Ilmiy hissa sifatida sud muhokamasi bosqichida jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogar uchun "erta axborot berish – vakilga kirish – faol sud nazorati" zanjiri konseptual model sifatida asoslab berildi. Malakali yuridik yordamni faqat advokat ishtiroki emas, balki protsessual imkoniyatlarning real kafolati sifatida mustahkamlash zarurligi ko'rsatib berildi.

Kalit so'zlar: malakali yuridik yordam, jabrlanuvchining himoya huquqi, advokat ishtiroki, jabrlangan shaxs, sud muhokamasida tenglik va tortishuvchanlik prinsipi, adolatli sud muhokamasiga bo'lgan huquq, protsessual muvozanat, qiyosiy-huquqiy tahlil

ГАРАНТИИ ОКАЗАНИЯ КВАЛИФИЦИРОВАННОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ ПОТЕРПЕВШЕМУ И ГРАЖДАНСКОМУ ИСТЦУ НА СТАДИИ СУДЕБНОГО РАЗБИРАТЕЛЬСТВА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

Хасанов Абдулманнон Маматмуродович,
самостоятельный соискатель
Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Аннотация. На практике защита интересов потерпевшего и гражданского истца на стадии судебного разбирательства нередко ослабляется вследствие процессуального неравенства, несвоевременного обращения за помощью представителя и ограничения возможности полного ознакомления с материалами дела. Цель исследования заключается в определении содержания гарантий оказания квалифицированной юридической помощи в уголовном процессе, раскрытии механизма их реализации в судебном разбирательстве и выявлении пробелов в защите прав указанных участников. Методологическую основу исследования составили нормативно-правовой и сравнительно-правовой анализ, изучение судебной практики и системный подход. Проведено содержательное сопоставление уголовно-процессуальных норм, регулирующих участие потерпевшего и гражданского истца, а также правовой статус представителя. Анализ показал, что в судебном заседании обеспечение права на защиту интересов нередко ограничивается формальным уведомлением, тогда как активное участие адвоката имеет решающее значение для выявления спорных вопросов, оценки доказательств и обоснования требований, заявленных в рамках гражданского иска. Установлено также, что процессуальные гарантии реализуются неравномерно, особенно при подаче замечаний на протокол судебного заседания, заявлении ходатайств и выражении позиции относительно действий суда. В качестве научного вклада обоснована концептуальная модель обеспечения прав потерпевшего и гражданского истца на стадии судебного разбирательства: «раннее информирование – доступ к представителю – активный судебный контроль». Сделан вывод о необходимости закрепления квалифицированной юридической помощи не только как участия адвоката, но и как реальной гарантии осуществления процессуальных прав.

Ключевые слова: квалифицированная юридическая помощь, право потерпевшего на защиту, участие адвоката, пострадавшее лицо, принципы равенства и состязательности в судебном разбирательстве, право на справедливое судебное разбирательство, процессуальный баланс, сравнительно-правовой анализ

GUARANTEES FOR PROVIDING QUALIFIED LEGAL ASSISTANCE TO THE VICTIM AND CIVIL PLAINTIFF AT THE STAGE OF TRIAL IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Khasanov Abdulmannon Mamatmurodovich,
Independent Researcher at the Law Enforcement Academy
of the Republic of Uzbekistan

Abstract. At the trial stage, the protection of the interests of the victim and the civil claimant is often weakened in practice by procedural inequality, delayed access to

legal representation, and limited opportunities to become fully acquainted with the case materials. The purpose of this study is to determine the content of the guarantees for the provision of qualified legal assistance in criminal proceedings, to examine the mechanisms through which these guarantees operate at the trial stage, and to identify gaps in the protection of procedural rights. The methodological framework of the study includes normative legal analysis, comparative legal analysis, review of judicial practice, and a systematic approach. Criminal procedural rules, provisions governing the participation of victims and civil claimants, and the legal status of their representatives were comparatively analyzed. The analysis demonstrates that, during court proceedings, the right to legal assistance is often reduced to formal notification, whereas the active participation of a lawyer plays a crucial role in identifying disputed issues, assessing evidence, and substantiating the interests underlying a civil claim. It was also established that procedural guarantees do not operate with equal effectiveness, particularly with regard to submitting objections to the court record, filing motions, and responding to procedural actions of the court. As a scientific contribution, the study substantiates the chain of “early information – access to legal representation – active judicial oversight” as a conceptual model for protecting the rights and interests of victims and civil claimants at the trial stage. The study concludes that qualified legal assistance should be strengthened not merely as the participation of a lawyer, but as a genuine guarantee of effective procedural opportunities.

Keywords: *qualified legal assistance, victim’s right to defense, participation of a lawyer, victim, principle of equality and adversarial proceedings, right to a fair trial, procedural balance, comparative legal analysis*

Kirish

So‘nggi yillarda amalga oshirilgan sud-huquq islohotlari sud hokimiyati mustaqilligini hamda sudlar faoliyatida ochiqlik va shaffoflikni ta‘minlash bilan bir qatorda fuqaro va tadbirkorlarning huquq hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish imkonini berdi.

Shu bilan birga, “Yangi O‘zbekiston – yangi sud” tamoyili doirasida aholining odil sudlovga erishish imkoniyatlarini yanada kengaytirish sud-huquq tizimini isloh qilishni jadallashtirishni, sohaga ilg‘or xalqaro standartlarni joriy etishni talab etmoqda.

Mazkur islohotlar nafaqat aybdor shaxsning huquq va erkinliklarini sud orqali himoyalashni, balki jinoyat natijasida jabrlangan shaxslarning ham huquq va manfaatlarini himoya qilishni nazarda tutishi bilan o‘ziga xos hisoblanadi.

MDH davlatlarining aksariyatida, jumladan, O‘zbekistonda ham jinoyat ishlari asosan jabrlanuvchilarga zarar yetkazgan holda jinoyat sodir etishda gumon qilinuvchilar va ayblanuvchilarning huquqlari va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Bizning fikrimizcha, bu yerda V. Grigoryanning “Rossiya Federatsiyasida amalga oshirilayotgan huquqiy islohotlar sharoitida, xalqaro tashkilotlar va hamjamiyatlarning kuchli bosimiga duchor bo‘lgan holda, afsuski, jabrlanuvchilarga zarar yetkazgan holda, gumon qilinuvchilar va ayblanuvchilarning manfaatlarini ustuvorlashtirishga tobora ko‘proq e‘tibor qaratmoqda” degan fikriga qo‘shilish mumkin (Grigoryan, 2006).

Shunday qilib, yuqorida aytib o‘tilgan xalqaro huquqiy hujjatlarda sodir etilgan jinoyatlar uchun jinoiy javobgarlikka tortilgan shaxslarning huquqlari va majburiyatlari batafsil bayon

etilgan. Shu bilan birga, jinoiy ta'sirga uchragan shaxslarning huquqlari va majburiyatlarini ta'minlovchi zamonaviy qoidalar hali yetarli emas.

O'zbekiston Respublikasining amaldagi jinoyat-protsessual qonunchiligini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ayblanuvchilar va gumon qilinuvchilarning huquqlarini himoya qilish institutlari qonun chiqaruvchi organlar va olimlarning diqqat-e'tibori natijasida muayyan darajada takomillashgan. Biroq jabrlanuvchilarning huquqlarini himoya qilish qoidalari esa zamonaviy talablarga to'liq javob bermaydi. Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqotda jabrlanuvchining jinoyat protsessidagi ishtiroki, protsessning asosiy bosqichlarida uning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish mexanizmlari har tomonlama o'rganilib, jabrlanuvchining huquqiy maqomini takomillashtirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqiladi.

Sud muhokamasi bosqichida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarning himoya huquqi amaliyotda torayib borayotgani JPKning 55–57- va 62-moddalarini izchil qo'llash zaruratini kuchaytirmoqda (Republic of Uzbekistan, 1994). Oliy Sud Plenumining tegishli qarorida taraflarning tortishuvi va teng huquqliligi prinsipi majburiy mezon sifatida belgilangan bo'lsa-da, sud majlisida jabrlanuvchilarga malakali yuridik yordam ko'rsatish har doim ham to'liq kafolatlanmayapti (Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, 2022). Shu sababli mazkur tadqiqotda sud muhokamasi bosqichidagi protsessual kafolatlar, jabrlanuvchi huquqlari va fuqaroviy da'vogar maqomining o'zaro bog'liqligi yoritiladi.

Sh.J. Qodirov (2021) jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarning teng protsessual subyekt sifatidagi talqini, yuqorida ko'rsatilgan natijalar bilan uyg'un holda, himoya huquqini faqat da'vo bildirish bilan cheklamaslikni asoslagan hamda jabrlanuvchining mustaqil manfaat egasi ekanligi haqida so'z yuritgan. Shuningdek, jabrlanuvchi manfaatlarini protsessual muvozanat bilan bog'lagan bo'lsa, bu tahlil o'sha bog'liqlikning xalqaro darajadagi tasdig'ini ko'rsatadi. Uning fikriga ko'ra, jabrlanuvchi manfaatlarini ta'minlashda huquqiy bo'shliq aynan vakillik va xabardor qilish mexanizmlarida saqlanib qolinadi. Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlardan kelib chiqib aytish mumkinki, muammo sud muhokamasi bosqichida malakali yuridik yordam kafolatlarini tizimli aniqlashtirishda jamlandi.

Tadqiqotning materiallarini jinoyat protsessida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarning huquqiy maqomini, shuningdek ularga malakali yuridik yordam ko'rsatish tartibini belgilovchi normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etdi. Tadqiqotda sud muhokamasi bosqichida vakil va advokatning protsessual huquq hamda majburiyatlari, iltimosnoma kiritish, dalillarni taqdim etish va baholash, sud majlisi bayonnomasiga e'tiroz bildirish bilan bog'liq qoidalar tahlil qilindi. Materiallarni o'rganishda normativ-huquqiy tahlil, qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli yondashuv hamda sud amaliyotini o'rganish metodlaridan foydalanildi. Mazkur metodlar asosida malakali yuridik yordamning real protsessual kafolatlari, amaliyotdagi mavjud muammolar va jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogarning sud muhokamasidagi huquqlarini samarali ta'minlash mexanizmlari aniqlashtirildi.

Asosiy qism

Mazkur tadqiqotda sud muhokamasi bosqichidagi jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarlarning protsessual maqomi hamda malakali yuridik yordam kafolatlari o'rganildi. Shu sababli tadqiqotning maqsadi ikki yo'nalishda belgilanadi: himoya huquqini kuchaytiruvchi normativ mexanizmlarni aniqlash va sud amaliyotidagi cheklovlarni bartaraf etish yo'llarini asoslash. Shuning uchun JPK normalarini tahlil qilib, sud amaliyotida uchrashi mumkin bo'lgan muammolarga takliflar ishlab chiqishda xorijiy davlatlarning ham qonunchiligini o'rganish maqsadga muvofiq.

A.A. Holiqovning (2023) jabrlanuvchiga malakali yuridik yordam ko'rsatish kafolatlarini faqat advokat ishtirok etishi bilan cheklamasdan, protsessual axborot va vaqtda murojaat qilish imkoniyati bilan bog'laydi. Uning fikriga ko'ra, sud muhokamasi bosqichida himoya huquqi vakilning borligi bilan emas, uning mazmuni bilan o'lchanishini, ya'ni sud muhokamasida malakali yuridik yordam kafolatlari faqat vakil tayinlash emas, balki vaqtda xabardor qilish va uchrashuv imkoniyati bilan to'ldirilganda ishlashini ta'kidlagan. Uning tadqiqotida malakali yuridik yordam mazmuni xabardor qilish, ishtirok va e'tiroz bildirish kafolatlari tahlil qilingan. Demak, yuqoridagi fikrga qo'shilgan holda milliy norma himoya vakolatini beradi, ammo uning amaliy samarasi tashkiliy kafolatlarga bog'liqligicha qolmoqda.

Shu asosda tadqiqotning ilmiy yangiligi sifatida adolatli sud muhokamasiga bo'lgan huquqni ta'minlashda ishtirokchilarning malakali yuridik yordamdan foydalanishi zarur hollarda belgilangan tartibda davlat tomonidan faqat sudlanuvchiga emas, balki protsessning boshqa ishtirokchilariga ham bepul malakali yuridik yordam ko'rsatilishini jinoyat-protsessual qonunchiligi normalari bilan kafolatlashga oid takliflar ilgari surilgan.

D. Mirzayev (2024) jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogarning teng protsessual subyekt sifatidagi mavqeyini asoslab, ularning himoya huquqi vakolatli vakillik bilan mustahkamlanishini hamda jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarning manfaatida advokat ishtiroki dalil taqdim etish va savol berish taktikasini kuchaytirishini ko'rsatib bergan. Advokat ishtiroki bo'lmagan holatda iltimosnoma va e'tirozlar ko'pincha protsessual jihatdan sust ifodalanishini ko'rsatgan.

Bu holat JPKning jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogar huquqlarini amalga oshirishga doir imperativ normalari bilan mos tushadi. Xuddi shu fikrni amaliyotdan quyidagilarni misol keltirish orqali qo'llab-quvvatlash mumkin.

Masalan, jinoyat protsessida Jinoyat kodeksining 165-moddasida nazarda tutilgan tovlamachilikka oid jinoyat ishi sud muhokamasi bosqichida sud tergovi sud tergovi bosqichida ko'rib chiqilayotgan bo'lsin. Mazkur holatda bir nafar sudlanuvchiga nisbatan jabrlanuvchilar ko'pchilikni (taxminiy 20 nafar) tashkil qilib, sudlanuvchi manfaatini to'rt nafar malakali advokatlar himoya qilmoqda. Sudlanuvchiga dastlabki tergov tomonidan jabrlanuvchilarga yetkazilgan moddiy zarar 5 milliard so'mni tashlik etadi. Xuddi shu jarayonda himoyachilarning maqsadi ayblanuvchiga nisbatan ayblovni asossizligini isbotlash, zararni kamaytirishga erishish, ayblanuvchining xatti-harakatlarida tovlamachilik emas, balki firibgarlik jinoyati borligini yoki umuman bu holatda jinoyat tarkibi yo'qligini isbotlashga erishish hisoblanadi. Lekin himoyachiga ega bo'lmagan jabrlanuvchi sud tergovida himoyachilar tomonidan unga berilayotgan savollar maqsadi va oqibatini to'liq anglab yetmasligi mumkin. Agar davlat ayblovchisi har bir jabrlanuvchiga himoyachi tomonidan berilgan savollarning mazmuni va ehtimoliy huquqiy oqibatlarini batafsil tushuntirishga harakat qilsa, bu holat himoya tarafining e'tiroziga sabab bo'ladi. Yoki ushbu holatda ba'zi jabrlanuvchilarning unga yetkazilgan zararni qoplaganligi sababli sudlanuvchiga xayrixoh bo'lgan javoblarni berishi (misol uchun, sudlanuvchi tomonidan unga nisbatan qo'rqitish yoki mulkiy manfaatdor bo'lish holati bo'lmaganligini, aksincha, aldov natijasida mulkini talon-toraj qilganligini yoxud o'zaro kelishgan holda pul mablag'larini sudlanuvchi ixtiyoriga o'tkazganligi haqida sudlanuvchi himoyachisi savollariga javob berishi mumkin) ish natijasiga ta'sir qiladi. Mazkur holatda davlat ayblovchisi ayblovni quvvatlash maqsadida himoyachi savolini takrorlamagan holda savol mazmunini o'zgartirgan holda jabrlanuvchi javobini ayblovgga moslashga harakat qiladi, biroq ushbu holatda ham himoyachilar davlat ayblovchisining savollarini mazmuni bir xilligini kutilayotgan javob avvalgisiga monand

ekanligini yoki yo'naltiruvchi savol sifatida savolni yo'qqa chiqarmoqchi bo'lib o'z e'tirozlarini raislik etuvchiga bildiradi. Afsuski, bu jarayon qanday kechayotganligini raislik etuvchi, sudlanuvchining himoyachilar va davlat ayblovchisining huquqiy ongi va madaniyati yetsa-da, biroq jabrlanuvchi ish mazmuni kimning foydasiga hal etilayotganligini tushunib yetmasdan qoladi. Unga na suddan oldin, na suddan keyin, na sud jarayonida tushuntirib bo'ladi. Shu sababli ham malakali yuridik yordam bilan ta'minlash jabrlanuvchining ham adolatli sud muhokamasiga bo'lgan huquqini ta'minlaydi.

Bu muammolarning ahamiyati dastlabki tergovda bilinmasligi mumkin. Chunki jabrlanuvchi tergovda individual shaklda so'roq beradi. Tergovchining maqsadi haqiqatni aniqlash bo'ladi, shu nuqtayi nazardan savollar beradi. Biroq sudlanuvchining himoyachilari esa sud tergovida jabrlanuvchining huquqiy ongi yetishmasligidan foydalanib qolishga harakat qiladi. Ularning maqsadi ayrim hollarda haqiqatni aniqlash emas, balki himoyasi ostidagi shaxsga qo'yilgan ayblovni sindirish bo'ladi.

Jabrlanuvchi xotirjam sudda qatnashadi sababi tergovda bergan so'roqlari yetarli deb o'ylaydi. Biroq Jinoyat-protsessual qonunchiligiga ko'ra sud faqat sud tergovida isbotlangan dalillarga tayanadi. Shu sababdan jabrlanuvchining sud tergovida bergan ko'rsatuvlari juda ham muhim. Aks holda, tegishli protsessual imkoniyatlardan yetarli darajada foydalana olmaslik aybdor shaxsning javobgarlikdan qutulib qolishiga, jinoyat oqibatida jabrlangan shaxs manfaatlarining to'liq ta'minlanmasligiga, bu esa odil sudlovga bo'lgan ishonchning pasayishiga olib kelishi mumkin. Oqibatda jinoyatning aybsiz guvohi aybdorga, haqiqiy aybdor yoki asl jabrlanuvchi fuqarolik munosabati ishtirokchilariga aylanib qolishi mumkin.

Nazariy jihatdan olingan xulosalar jinoyat protsessida protsessual kafolatlar tizimini jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogar manfaatlari kesimida aniqlashtiradi. Amaliyotchilar ushbu yondashuvdan sud majlisida iltimosnoma, dalil taqdim etish va vakillik masalalarini rasmiylashtirishda foydalanishlari mumkin. Doktrinal tahlil va sud amaliyoti sharhi normativ asoslarni aniqroq ochishga xizmat qiladi.

B. Normatov (2022) fuqaroviy da'vogar maqomini sud muhokamasi bosqichida alohida protsessual qatlamga ajratgan. Bu ikki yondashuv birlashganda, malakali yuridik yordam vakillik emas, balki protsessual muvozanatning tarkibiy kafolatiga aylanadi. Shuning uchun doktrinal markazda huquqiy norma, huquqiy munosabat va huquqiy subyekt bir-biridan ajralmagan holda talqin qilish to'g'ri deb hisoblanadi.

Qiyosiy huquqshunoslik usuli orqali mazkur muammoli holatni yanada aniqroq ochish mumkin. Xususan, P. Baranov (2021) bepul yordamning qamrovi MDHdagi kabi umumiy emas, ammo vakilning taktika tanlovi va dalil taqdim etishdagi roli kuchliroq ko'rinadi. Uning fikriga ko'ra, Rossiya modelida jabrlanuvchining malakali yordamga bo'lgan huquqi bevosita protsessual kafolat hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, O'zbekiston jinoyat-protsessual qonunchiligida vakillik, xabardor qilish va dalillarni taqdim etish institutlarini o'zaro bog'liq yagona protsessual kafolatlar tizimi sifatida yanada mustahkamlash zarur. Milliy qonunchilik normalarining xalqaro standartlar bilan to'liq uyg'unlashmagan jihatlaridan biri sud nazorati va vakillikning sud muhokamasida ishtirok etish shartlari bilan bog'liq masalalarda namoyon bo'ladi.

Biroq mavjud adabiyotlar sud muhokamasi bosqichida fuqaroviy da'vogar manfaatining zarar qoplash logikasi bilan cheklanishini to'liq bartaraf etmaydi. Nazariya va sud amaliyoti orasidagi tafovut, ayniqsa, iltimosnoma berish va e'tiroz bildirishda seziladi.

Konstitutsiyaviy kafolatlar sud muhokamasi bosqichida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogar manfaatlarini protsessual subyekt darajasida himoyalashga tayanch bo'ladi

(Republic of Uzbekistan, 2023). O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 44-moddasi sud himoyasiga murojaat qilishni, 55-moddasi esa huquq va erkinliklarning sud orqali himoyasini mustahkamlaydi. Shu asos JPKdagi ishtirok etish, iltimosnoma berish va dalil taqdim etish huquqlarini faqat deklarativ emas, balki majburiy protsessual mexanizm sifatida talqin qilishni talab etadi. Bunday yondashuv malakali yuridik yordamni oddiy maslahat emas, balki himoya huquqining tarkibiy elementi sifatida ko'rsatadi.

JPKning jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarga doir normalari ushbu konstitutsiyaviy asosni protsessual shaklga keltiradi.

Jumladan, JPKning 42-, 56- va 57-moddalarida jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogarning sud muhokamasida ishtirok etishi, iltimosnoma kiritishi va dalillarni taqdim etishi bilan bog'liq protsessual huquqlar nazarda tutilgan.

I. Qosimov (2021) dalil taqdim etish huquqi vakillik bilan qo'shilgandagina tortishuv prinsipi real mazmun olishini asoslagan.

Shu yerda huquqiy bo'shliq ko'rinadi: JPK vakilning ishtirok etishini tan olsa-da, sud muhokamasida malakali yuridik yordamni ko'rsatishni boshlash uchun zarur bo'lgan minimal standartlarni batafsil belgilamaydi.

Advokatura to'g'risidagi qonunchilik ushbu bo'shliqni to'ldirish uchun institutsional asos beradi. Qonunning 6- va 7-moddalarida advokatning mustaqilligi, sir saqlashi va vakolatlari belgilangan bo'lib, ular jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogar vakilligining sifat mezonini shakllantiradi.

Shuningdek, xalqaro huquq standartlari milliy qonun normalariga qo'shimcha mezon qo'yadi. M. Abdurahmonov (2022) jabrlanuvchi manfaatlarini himoya qilishda xalqaro standartlar sudga kirish, tenglik va samarali vosita talabini birlashtirishini asoslarini ilmiy asoslashga harakat qilgan.

Plenum qarori tortishuv va teng huquqlilik prinsiplarini amaliyotda qo'llash tartibini belgilaydi. U jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogarning sud majlisida faol pozitsiyasini qo'llab-quvvatlashni talab qiladi, biroq malakali yuridik yordamning kechiktirilgan taqdimini alohida protsessual buzilish sifatida nomlamaydi.

Normativ-huquqiy tahlilda ochilgan kafolatlar shuni ko'rsatadiki, qiyosiy tekshiruvda uch xil institutlashuv darajasi mavjud. Smirnov va Kalinovskiy (2023) esa sud himoyasi faqat protsessual huquqni e'lon qilish emas, balki uni amalga oshirish ketma-ketligini kafolatlash orqali yuzaga chiqishini ko'rsatgan. Ularning tahliliga ko'ra, MDH modelida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogar ko'proq protsessning yordamchi qatnashchisi sifatida tasavvur qilinadi, shu sababli malakali yuridik yordamning sud muhokamasida qatnashish bosqichi torayadi.

V. Lazareva (2022) sud muhokamasida huquqlarni ta'minlash sudning tashkiliy intizomi bilan chambarchas bog'liqligini qayd etgan, uning fikriga ko'ra, Yevropa yondashuvida sud muhokamasi bosqichi ichida vakil ishtiroki, xabardor qilish va sudga qatnashish bir-birini to'ldiruvchi huquqiy norma sifatida qurilgan.

J. Roberts va M. Hof qiyosiy-huquqiy tahlilda aniqlangan vakilga sud muhokamasiga qatnashishdagi tafovutlar sud muhokamasi bosqichida malakali yuridik yordamni faqat deklarativ kafolat darajasida qoldirayotganini ko'rsatadi (Roberts & Hough, 2024). Qiyosiy nuqtayi nazardan jabrlanuvchi huquqlari kuchli bo'lgan tizimlarda bepul yuridik yordam va sud muhokamasiga qatnashish kafolati bir paketda ishlashini hamda vakillik darajasi oshgan tizimlarda jabrlanuvchining sudga kirish imkoniyati kengroq bo'lishini ko'rsatgan. Jabrlanuvchi teng protsessual subyekt deb tan olinganda, himoya huquqi faqat da'vo vositasi emas, balki tortishuvni ta'minlovchi majburiy va dispozitsiyali mexanizmga aylanadi. Natijada

jabrlanuvchi huquqlari kengaygan tizimlarda sudga chaqirilish kafolati alohida standartga aylanishini ta'kidlagan.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, jinoyat-protsessual qonunchilikka malakali yuridik yordam ko'rsatish institutini alohida bob sifatida kiritish, malakali yuridik yordam ko'rsatish tartibi, kimlar ushbu huquqdan foydalanishi, sudning xabardor qilish majburiyati borligi, sudda qatnashish shartlari, dalil taqdim etish huquqi, vakilning dalil taqdim qila olishi vakolati, vakilning protsessual maqomi va jabrlanuvchining himoyachisining protsessual maqomi, qanday hollarda bepul yuridik yordam ko'rsatish tartibi, jabrlanuvchining himoyachidan voz kechish tartibini belgilash hamda sudlanuvchi va jabrlanuvchi teng protsessual huquqlarga ega ekanligi kabi normalarni belgilash taklifi ilgari suriladi.

Jinoyat-protsessual kodeksining 410-moddasi 2-qismida, sudlanuvchi sud majlisiga kelmasa, ishni muhokama qilish keyinga qoldirilishi lozimligi belgilangan.

Biroq JPKning 411-moddasi 1-qismida, jabrlanuvchi sud majlisiga kelmasa, sud jabrlanuvchining ishtirokisiz ishdagi barcha holatlarni to'la aniqlash hamda uning huquqlari va manfaatlarini himoya qilish mumkin yoki mumkin emasligiga qarab, jinoyat ishini muhokama qilish yoki keyinga qoldirish masalasini hal etishi ko'rsatilgan.

Yuqoridagi holatlardan kelib chiqib, sudlanuvchi va jabrlanuvchining adolatli sud muhokamasiga bo'lgan huquqi mutanosibligi o'rtasidagi farqni ko'rishimiz mumkin.

Shu sababli jinoyat sodir etgan shaxsning jinoyatidan jabr ko'rgan shaxs, ya'ni jabrlanuvchi (vafot etganda qonuniy vakil) sudga kelmaganda ishni muhokama qilish keyinga qoldirilishi haqida imperativ normani belgilash lozim.

Shuningdek, jabrlanuvchi vakildan himoyachi maqomiga o'zgartirish yoki jabrlanuvchi advokati ta'rifiga o'zgartirish, sud muhokamasidagi ishtirokini majburiy qilib belgilash ham maqsadga muvofiq. Sud tomonidan xabardor qilish shartini belgilash masalalarini ko'rib chiqish lozim bo'ladi.

Ashvorts va Redmayn sud muhokamasida protsessual muvozanat vakilning faol ishtiroki bilan emas, aksincha, sudning uni ta'minlash majburiyati bilan mustahkamlanishini nazariy jihatdan yoritgan (Ashworth & Redmayne, 2021). Ularning fikriga ko'ra, anglo-sakson yondashuvida jabrlanuvchi ishtiroki ko'proq protsessual eshitilish bilan cheklanadi. Anglo-sakson tizimida malakali yuridik yordam ko'proq sud amaliyoti va advokatlik standartlari orqali ishlaydi.

Yuqoridagi olimlar va tadqiqotchilarning tahliliga ko'ra, O'zbekiston amaliyoti uchun eng maqbul yechim – vakil ishtirokini iltimosnomaga emas, xabardor qilish majburiyatiga bog'lash. Bunda Jinoyat-protsessual kodeksining tegishli normalari, advokatura to'g'risidagi qonunchilik hamda Oliy sud Plenumining tortishuvlilik prinsipiga oid qarorlari o'zaro uzviy bog'liq. Shu asosda ushbu tahlilda huquqiy bo'shliq va uni yopish yo'llari aniqroq ko'rsatiladi.

Birinch bo'shliq o'z vaqtida xabardor qilishga taalluqlidir. JPKning jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarga doir normalari protsessual chaqiruv mazmunini belgilasa-da, yuridik yordam zarurligi haqida alohida eslatma bermaydi.

Ikkinchi bo'shliq vakilga kirish bilan bog'liq, chunki advokat ishtirokini boshlash vaqti sud muhokamasida kechikib qolishi mumkin. Bu holat protsessual tenglikni susaytiradi, chunki taraflar tortishuvi amalda teng qurolga aylanmaydi. Mazkur nuqsonlar yuqorida ko'rsatilgan natijalar bilan mos keladi, biroq ular normativ kodifikatsiyani emas, balki dispozitsiya aniqligini talab qiladi.

Institutsional mexanizm sifatida sudlar huzurida navbatchi advokatlar ro'yxatini elektron xabardor qilish tizimi bilan bog'lash taklif etiladi; bu yechim vakillik uzluksizligini ta'minlaydi.

Sud muhokamasi bosqichida advokat qatnashuvi, xabardor qilish va protsessual muvozanat bir-birini to'ldiruvchi kafolatlar sifatida namoyon bo'ldi.

JPKning 55–57- va 61-moddalari jabrlanuvchi hamda fuqaroviy da'vogarga malakali yuridik yordamni real protsessual vositaga aylantiradi, biroq amaliyotda bu zanjir uzilishi mumkin. Shu sababli himoya huquqi faqat deklarativ norma emas, balki sud majlisida faol vakillik, iltimosnoma berish va dalil taqdim etish orqali ishlaydigan huquqiy norma sifatida mustahkamlanishi lozim.

Ilmiy taklif shundan iboratki, jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogar birgalikda teng protsessual subyektlar sifatida talqin qilinishi kerak. Shuningdek sudlanuvchi va jabrlanuvchi huquqlari tengligi amaliy va nazariy jihatdan tahlil qilindi. Mazkur yondashuv huquqiy doktrina, advokatura to'g'risidagi qonunchilik va Oliy Sud Plenumi qarori o'rtasidagi bog'liqlikni bir tizimga keltiradi. Natijada, sud muhokamasida himoya huquqi, vakolatli vakillik va sud muhokamasida qatnashish kafolatlari alohida emas, yagona protsessual mexanizm ekanligi asoslandi.

Shu asosda JPKga jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarga sud majlisi sanasi bilan birga advokat jalb etish tartibi yozma ravishda bildirilishini aniq kiritish taklif etiladi. Ikkinchi taklif sifatida, sud majlisida vakil ishtirokisiz berilgan muhim bayonotlar bo'yicha sudning tekshiruv majburiyati imperativ norma bilan belgilanishi lozim. Sud amaliyotida esa bayonnomaga xabardor qilish, vakillik va iltimosnoma bo'yicha alohida qayd kiritish standartlashtirilsa, protsessual bo'shliq qisqaradi.

Navbatdagi bosqichda sud muhokamasida malakali yuridik yordamning rad etilish holatlari bo'yicha yurisprudensiya tahlili va huquqiy munosabatlar dinamikasi alohida o'rganilishi maqsadga muvofiq. Ayniqsa, fuqaroviy da'vogar manfaatlari bilan jabrlanuvchi huquqlarining kesishgan nuqtalarida sud nazoratining qaysi modeli samaraliroq ekani aniqlanishi kerak.

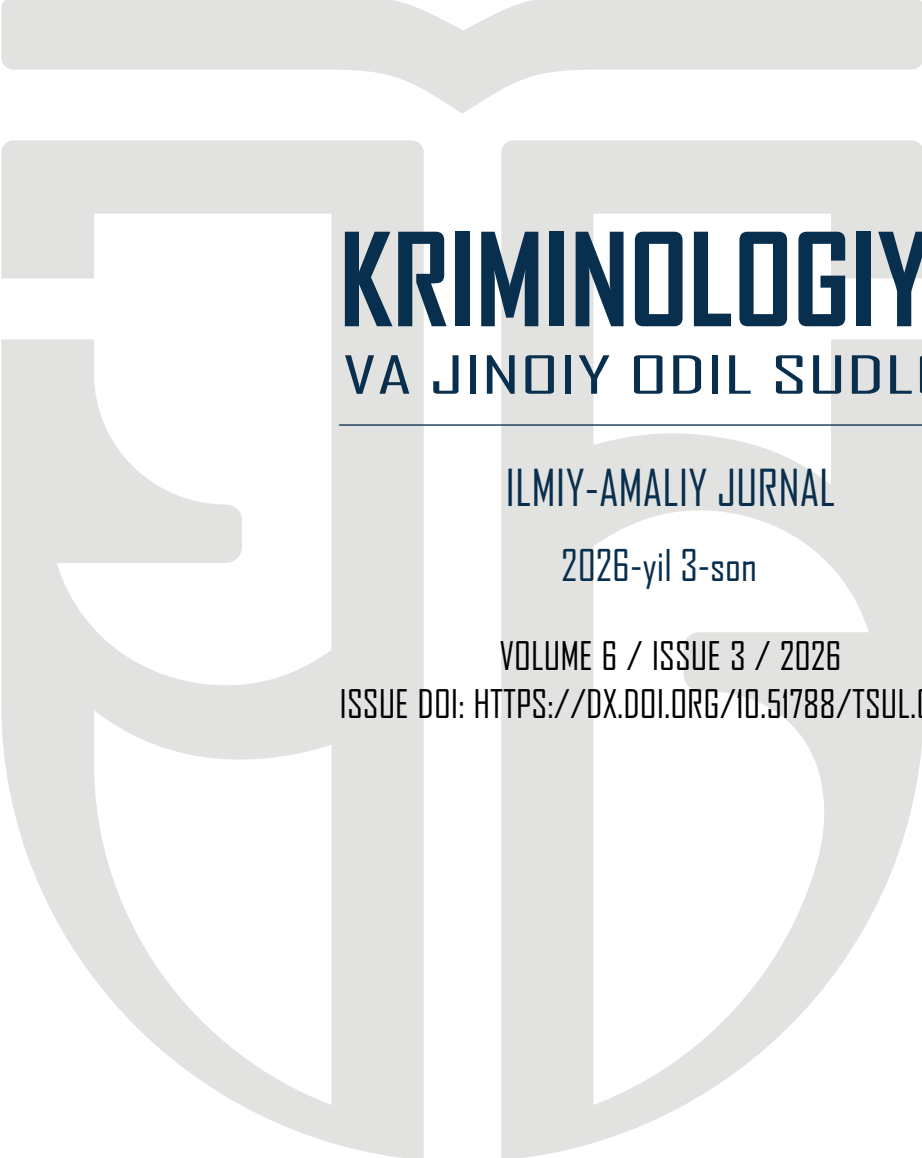
Xulosa

Xulosa qilib aytganda, jinoyat-protsessual qonunchilikda jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarning sud muhokamasidagi huquqlarini ta'minlash mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarur. Bunda malakali yuridik yordam olish huquqini faqat vakilning mavjudligi bilan cheklamasdan, sud tomonidan o'z vaqtida xabardor qilish, advokat jalb etish, dalillarni taqdim etish, iltimosnoma va e'tirozlar bildirish imkoniyatlari bilan uzviy bog'lash maqsadga muvofiq.

Shuningdek, jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarning sud muhokamasidagi protsessual maqomini aniq belgilash, ularning sud majlisida ishtirok etishi va vakil orqali huquqlarini amalga oshirishining samarali kafolatlarini mustahkamlash lozim. Ayniqsa, jabrlanuvchining sud majlisiga kelmaganligi, uni tegishli tartibda xabardor qilish hamda advokat bilan ta'minlash masalalarini aniq tartibga soluvchi normalarni belgilash protsessual tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu asosda Jinoyat-protsessual kodeksida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarga malakali yuridik yordam ko'rsatishning yagona mexanizmini belgilash, zarur hollarda bepul advokat bilan ta'minlash hamda sudning xabardor qilish majburiyatini aniq mustahkamlash jabrlanuvchining adolatli sud muhokamasiga bo'lgan huquqini amalda ta'minlashning muhim kafolati sifatida namoyon bo'ladi.

REFERENCES

- Abdurahmonov, M. M. (2022). Jinoyat ishlarida jabrlanuvchi manfaatlarini himoya qilishning milliy va xalqaro standartlari [National and international standards for protecting victims' interests in criminal cases]. *Journal of Legal Studies*, (2), 73–81.
- Academic.ru. (n.d.). *Administrative law*. https://administrative_law.academic.ru/377/
- Ashworth, A., & Redmayne, M. (2021). *The criminal process*. Oxford University Press.
- Baranov, P. P. (2021). Pravo poterpevshego na kvalifitsirovannuyu yuridicheskuyu pomoshch v ugovnom sudoproizvodstve [The victim's right to qualified legal assistance in criminal proceedings]. *Journal of Russian Law*, (7), 112–121.
- Grigoryan, V. L. (2006). *Zashchita i zashchititelnaya deyatel'nost kak faktory, opredelyayushchie postroeniye ugovnogo protsessa i vypolnenie ego zadach* [Defense and defense activities as factors determining the structure of criminal proceedings and the fulfillment of its objectives] [Abstract of the Candidate dissertation]. Saratov State Law Academy. https://naukaprava.ru/catalog/411/4187/a59106/zashchita_i_zashchititelnaya_deyatelnost_kak_factory_opredelyayushchie_postroenie_ugolovnogoprotsessa2022-12-0743/
- Holiqov, A. A. (2023). Sud muhokamasida jabrlanuvchiga malakali yuridik yordam ko'rsatishning protsessual kafolatlari [Procedural guarantees for providing qualified legal assistance to the victim at trial]. *Jurisprudence*, (4), 31–39.
- Lazareva, V. A. (2022). Obespechenie prav poterpevshego v sudebnom razbiratel'stve po ugovnomu delu [Ensuring the rights of the victim in criminal proceedings]. *State and Law*, (5), 95–104.
- Mirzayev, D. D. (2024). Jinoyat protsessida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogar huquqlarini himoya qilishda advokat ishtirokining ahamiyati [The importance of lawyers' participation in protecting the rights of victims and civil claimants in criminal proceedings]. *Review of Law Sciences*, (1), 57–64.
- Normatov, B. B. (2022). Jinoyat ishlarini sud muhokamasi bosqichida fuqaroviy da'vogarning protsessual maqomi [The procedural status of the civil claimant at the trial stage of criminal proceedings]. *Philosophy and Law*, (2), 88–94.
- Qodirov, Sh. J. (2021). Jinoyat protsessida jabrlanuvchining huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash masalalari [Issues of ensuring the rights and legitimate interests of the victim in criminal proceedings]. *Review of Law Sciences*, (3), 45–52.
- Qosimov, I. I. (2021). Sud muhokamasi bosqichida jabrlanuvchi va fuqaroviy da'vogarning dalillar taqdim etish huquqi [The right of the victim and civil claimant to present evidence at the trial stage]. *Review of Law Sciences*, (4), 22–29.
- Republic of Uzbekistan. (1994). *Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-111460>
- Republic of Uzbekistan. (2021). *On Advocacy (Law No. 349-I)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-54503>
- Republic of Uzbekistan. (2023). *Constitution of the Republic of Uzbekistan*. <https://lex.uz/docs/-6445145>
- Roberts, J. V., & Hough, M. (2024). Understanding victims' rights in criminal justice: A comparative perspective. *International Review of Victimology*, 30(2), 145–162.
- Smirnov, A. V., & Kalinovskiy, K. B. (2023). *Ugolovnyy protsess [Criminal procedure]*. Norma.
- Supreme Court of the Republic of Uzbekistan. (2022, April 15). *On judicial practice in preparing criminal cases for consideration in the first instance (Resolution No 7)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-6033146>

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 3-son

VOLUME 6 / ISSUE 3 / 2026

ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.63](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.63)